
Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

rád bych Vás tímto krátkým úvodem oslovil jako editor nejnovějšího monotematického čísla *Sociologického časopisu/Czech Sociological Review* věnovaného sociologii bydlení. Bylo by neomluvitelným plýtváním papíru i Vašeho času, pokud bych se na tomto místě chtěl věnovat bližšímu popisu vývoje této specializované a interdisciplinární větve sociologie, jelikož to za mne mnohem lépe udělal prof. Jiří Musil v první stati tohoto monočísla. Místo toho bych se spíše pokusil vysvětlit, proč si problematika bydlení, i přes zřetelný posun v metodologii a teorii výzkumu bydlení a nakonec i v praktické sféře orientace bytové politiky v posledních dekádách, zaslouží stále takovou pozornost, aby se jí věnovalo celé číslo prestižního sociologického časopisu.

Bydlení je ekonomickým statkem, zbožím obchodovaným na trhu, kde převážující nabídka tlačí jeho cenu dolů a převážující poptávka naopak nahoru. Ale není tomu tak docela, jelikož jako zboží vykazuje mnohá specifika, mezi něž patří jeho komplexnost, fixace v určitém lokálním prostoru, vysoké transakční náklady i vysoké náklady pořízení, dlouhá doba výstavby, velké množství negativních i pozitivních externalit. I liberální ekonom, pokud bude skutečně vzdělaný, dnes uzná, že trh s bydlením není totožný s trhem s pastelkami, počítači nebo auty. Vlastnické bydlení se kvůli rigiditě trhu, pomalým reakcím nabídky i poptávky na cenové změny a relativně silné důchodové elasticitě poptávky stává též specifickou investicí, často tou nejvyšší v životě člověka. Zatímco cena počítače za 10 let a cena auta za 20 let od jejich pořízení bude nulová, cena stejného bytu či domu i bez jakýchkoliv úprav může být za stejné období dvojnásobná. Bydlení je specifickým statkem též proto, že je v zájmu všech, bez rozdílu v postavení na žebříčku sociální struktury, aby bylo přístupné a finančně dostupné nejen nám, ale také všem ostatním - kvalitata bydlení jiných totiž do značné míry ovlivňuje kvalitu bydlení našeho.

Mimo to, že je ekonomickým statkem, bydlení též poskytuje uspokojení základní lidské potřeby mít domov, kde člověk naplňuje nejen další nezbytné biologické potřeby, ale v pevně oddělené schránce od živelně se vyvíjejícího světa „tam venku“ sprádá a nakonec i realizuje své sny, setkává se s přáteli, vychovává děti, umírá. Domov je místo, jehož každá současná částěčka, každé současné bytí nějaké věci, její součásti nebo i jen chvilkový sluneční osvit takové malichernosti jako zaprášeného rohu pokoje, jež by nikomu zvenku nepřipadalo ničím zajímavým, je pro ty „zevnitř“ přímým splynutím se svým já, já v minulých formách i v jeho vztazích k blízkým, splynutím s lidstvem v jeho nepopsatelných proměnách a rozmanitosti – nejde o pouhé spojení, jelikož každé spojení, cesta, má časovou dimenzi, ale o splynutí s minulými ději, s mým dětstvím, dětstvím mých dětí, dějinami konfliktů i usmiřování. Potřeba bydlení není jen potřebou mít střechu nad hlavou a mít po ruce vše potřebné pro zajištění chodu domácnosti, jak to zřejmě mylně pochopili stavitelé masových panelových sídlištních komplexů; je to potřeba mnohem komplexnější, postoje a preference lidí jsou daleko strukturovanější, proměnlivější a též, ja-

ko mnoho jiného v lidském světě, manipulovatelné. Bydlení je také symbolem sociálního postavení, okázalostí, kterou se chlubíme a na kterou chceme být hrdi, samo o sobě je často naší seberealizací. Podobně jako by dnes dobrý ekonom nepovažoval rezidenční nemovitost za běžný ekonomický statek, na nějž lze aplikovat redukcionistické vize volného trhu, ani dobrý sociolog by dnes neokleštoval lidskou potřebu mít domov na čistě biologické, prostorové či funkční dimenze.

Smyslem předcházejících dvou odstavců bylo ukázat, že tematika bydlení představuje pro ekonomii, sociologii, psychologii, antropologii a zřejmě i další obory i přes různé společenské a historické kotrmelce nikdy nekončící výzvu, jakousi věčnou, nebo alespoň velmi dlouhodobou aktuálnost. Není příliš radostným zjištěním, že její uchopení v celé komplexnosti sociálních a ekonomických vztahů je nad možností dnešní a velmi pravděpodobně i jakékoliv budoucí vědy, když přitom pro nás bydlení v našem osobním životě tolik znamená, je bezprostřední praxí každého z nás a díky této skutečnosti se také každý z nás cítí, a jistě oprávněně, svým způsobem expertem na tuto problematiku. Přes velký počet expertů nikdo nakonec není tolik dokonalý, aby mohl zvládnout analyzovat charakter a sílu tak širokého okruhu vlivů. Stále vysoká aktuálnost, bezprostřední závažnost a potřebnost však dle mého názoru dostatečně odůvodňují, proč se druhé číslo *Sociologického časopisu* i v roce 2005 věnuje výhradně tematicce bydlení. Na druhou stranu právě vysoká aktuálnost problematiky, její velmi praktické implikace a jistá nemožnost komplexnějšího „modelového“ či teoretického výkladu do jisté míry předurčují i strukturu a charakter současných výpovědí sociologie či ekonomie bydlení – anebo, řečeno lépe a přesněji, studia či výzkumu bydlení.

Vedle úvodní stati předkládaného monočísla *Sociologického časopisu* podávající stručný výklad tematických proměn světové sociologie bydlení mají ostatní příspěvky velmi praktický charakter omezený do velké míry hranicemi našeho státu – zabývají se hledáním hlavních faktorů ovlivňujících spokojenost Čechů se svým užívaným bydlením, stopováním existence „tříd bydlení“ (*housing classes*) v české společnosti, kritickým a analytickým zhodnocením české bytové politiky v období transformace, popisem empirických výzkumů o bydlení mladých lidí v České republice; nakonec i příspěvek týkající se komparace systémů sociálního bydlení v evropských zemích v kontextu jeho sociálního zacílení věnuje nemalý prostor utváření systému sociálního bydlení u nás. Smyslem mého úvodního slova bylo ukázat, že takové „prostorové“ omezení a praktická orientace příspěvků nejsou, jak by se mohlo zdát, jejich slabinou, ale logickým vyústěním vědeckého poznání a tak naopak svědčí o jejich vyzrálosti. Na rozdíl od obecných teorií a zobecňujících komparací vybírajících si jen ty prvky bytových systémů, které se pro danou komparaci hodí, se současný výzkum bydlení zaměřuje spíše na velkou škálu separátních jevů a problémů, které mají nebo mohou mít pro náš praktický život velký význam; to jej možná tlačí mimo hlavní směr světové teoretické sociologie, avšak o to větší praktický přínos znamenají zjištění dosažená ve výzkumu bydlení pro náš každodenní život.

Omezení záběru i ambicí výzkumu bydlení není na újmu jeho vědecké hodnotě, ale naopak představuje cestu k jeho úspěšnému pokračování a nalezení nové

stabilní půdy pro další rozvoj. Jakkoliv většina příspěvků v tomto čísle vychází z metod kvantitativní sociologie či ekonometrie, je ve výzkumu bydlení docela běžné užití metod kvalitativních, už z důvodu, že naše bydlení často ztělesňuje náš životní příběh. Snad ještě jednou na závěr je proto vhodné zdůraznit, že problematika bydlení je hozenou rukavicí sociálním, ekonomickým a nakonec i exaktním vědám; studia bydlení jsou lákavá rozmanitostí svého tématu i metody a komplexností vztahů, jež nikdy nebude možné převést do zjednodušených schémat. Domnívám se, že právě díky tomu studia bydlení nejen udržela své místo ve světové sociologii, ale mají téměř zaručeno, že o ně nepřijdou ani poté, co velké společenské teorie možná ztratí na své síle a přesvědčivosti.

Martin Lux